

Els fons documentals de les masies de la Selva

XAVIER PÉREZ GÓMEZ
Arxiver

Quaderns de la Selva, 15

•

Any 2003

p. 251 a 259

• CENTRE D'ESTUDIS SELVATANS •

Introducció

Els fons patrimonials són els conjunts documentals generats per les masies o cases pairals en el transcurs de la seva història, i per tant de la formació i administració de llur patrimoni. Aquest arxius constitueixen una font importantíssima per a la història local i comarcal de Catalunya. A la Selva, com a totes les comarques de la Catalunya Vella, les masies van ser un tipus d'explotació agrària molt habitual i tenen el seu origen a l'Edat Mitjana, encara que hi ha qui creu que podrien tenir arrels en època romana.

La documentació d'aquestes masies es pot dividir en dos grans blocs: el primer seria la patrimonial o pròpia de la casa, que informa sobre la constitució i administració del patrimoni i que ve reflectida en actes notariais (àpoques, capbreuacions, capítols i dots matrimonials, censals, compra-venda de béns immobles, concòrdies, drets de legítima, establiments, heretaments i testaments, entre d'altres). Inclou també aquesta secció la documentació d'administració, com són llibres de comptes, rebuts i factures, i finalment els documents de caire familiar, com poden ser certificats de baptisme, casaments i defuncions, correspondència familiar i recordatoris.

El segon bloc o tipus de documentació que trobem a bastants fons patrimonials és la documentació aliena a l'administració del patrimoni, ja que correspon a Ajuntaments o entitats i institucions diverses, civils o eclesiàstiques. La raó que es trobin dins dels arxius patrimonials és que alguns dels membres d'aquestes famílies van ser alcaldes, regidors o tingueren càrrecs en algunes entitats i associacions. En aquella època, especialment als segles XVI-XVIII, era habitual que els càrrecs públics guardessin part de la documentació municipal a casa seva. Després, per la raó que fos, aquests documents quedaren als arxius de les masies. Aquests documents ens ofereixen, moltes vegades, informació molt interessant sobre la vida municipal, social i econòmica dels pobles en qüestió, i per això sovint atreuen l'atenció dels historiadors.

El quadre de classificació que utilitzem actualment a l'Arxiu Comarcal de Santa Coloma de Farners (ACSCF) per classificar i inventariar la documentació és el proposat pel grup d'estudi de l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines format per Pere Gifre, Josep Matas i Santi Soler, el qual va ser publicat el 2002¹. Aquest quadre té quatre grans seccions o apartats:

1. Documentació constitutiva del patrimoni
2. Documentació d'administració del patrimoni
3. Documentació d'interès personal o familiar
4. Documentació aliena

1. Pere Gifre, Josep Matas i Santi Soler, *Els arxius patrimonials*, Girona: Curbet CG, 2002, p. 64.

Fins fa tres o quatre anys, a l'Arxiu Comarcal de la Selva fèiem servir un quadre de classificació provisional que ara hem deixat de banda, però que ens havia estat molt útil. Val la pena recordar-lo. Era el següent:

1. Documentació familiar
2. Documentació patrimonial
3. Administració econòmica
4. Documentació judicial
5. Documentació aliena
7. Biblioteca i hemeroteca

Cal advertir, no obstant, que si un fons patrimonial arriba a l'Arxiu Comarcal amb l'ordre original que se li va donar en una anterior inventariació, nosaltres ens acollim al principi de respecte a l'ordre original. En aquests casos, i si s'ha conservat també el Llibre mestre o inventari original, respectem escrupolosament aquesta classificació i l'inventari actual intenta reconstruir l'esmentat ordre. Aquest és el cas del fons Rovirola-Batlle de Riudellots de la Selva, ingressat recentment al nostre arxiu i que ens ha arribat dins les capses originals, i amb els volums d'un *Registre General d'escriptures* o inventariació realitzat el 1866-1868.

Fons dipositats a l'Arxiu Comarcal

A l'Arxiu Històric Comarcal de Santa Coloma de Farners hi ha uns quants fons patrimonials que són demostratius de la riquesa d'aquest tipus de documentació. Per fer-nos una idea, fem seguidament un repàs a les característiques bàsiques d'aquest fons.

Fons Can Cubias (Santa Coloma de Farners)

- **Dates extremes:** 1592-1937
- **Volum:** 0, 52 metres lineals (4 caixes d'arxiu)
- **Data d'ingrés:** 3 de març de 1984
- **Règim d'ingrés:** dipòsit signat el 5 de març de 1991
- **Procedència:** Maria Victòria Puig Cubias
- **Descripció breu del fons:** inclou la típica documentació patrimonial com són els actes notariais (capítols, testaments, legítimes, compra-vendes, etc), d'administració del patrimoni i documentació judicial (plets, litigis, sentències...). Els pergamins no van ser dipositats a l'Arxiu i romanen en poder de la propietària.
- **Documentació no patrimonial:** destaquen els comptes i censals de la capella de Farners (1692/1786) i alguns documents municipals de Santa Coloma dels segles XVII i XVIII.
- **Instruments de descripció:** inventari d'escriptures de l'arxiu, vers 1729; inventari analític realitzat el novembre de 1994 per Xavier Pérez, director de l'Arxiu Històric Comarcal.

Fons Can Masoller (Riudarenes)

- **Dates extremes:** 1273-1965
- **Volum:** 1,3 metres lineals (9 capsos d'arxiu i una gran), inclou 102 pergamins.
- **Data d'ingrés:** 10 d'octubre de 2001
- **Règim d'ingrés:** conveni de dipòsit signat el 18 de desembre de 2001.
- **Procedència:** Montserrat i Enric Casimiro Gibert
- **Descripció breu del fons:** fons amb prop de 500 documents, incloent els 102 pergamins, tots ells relatius al mas Masoller del terme de Riudarenes, però de la parròquia de Santa Coloma; es tracta d'actes notariais, sobresortint per la seva quantitat les èpoques, els censals, els capítols matrimonials i les compra-ventes de béns immobles.
- **Documentació no patrimonial:** alguns –pocs– documents dels Ajuntaments de Riudarenes, Santa Coloma de Farners i Sils-Vallcanera.
- **Instruments de descripció:** índex general d'escriptures del mas Puig, vers 1687; inventari analític realitzat el desembre de 2001 per Xavier Pérez.

Fons Can de Prat (Santa Coloma de Farners)

- **Dates extremes:** 1204-1980
- **Volum:** 27 metres lineals; inclou 173 pergamins
- **Data d'ingrés:** 5 de setembre de 1990
- **Règim d'ingrés:** conveni de dipòsit signat el mateix dia.
- **Procedència:** Maria Ruiz Mozo, vídua de Lluís de Prat
- **Descripció breu del fons:** aquest fons aplega bona part de la documentació dels patrimonis can de Prat i mas Camps de Santa Coloma de Farners, mas Renau de Gualba (Vallès Oriental) i alguns pergamins del mas Requesens de Salitja. Hi trobem també molta informació relativa al militar xilè Arturo Prat, l'heroi de la batalla naval d'Iquique. Hi ha també 179 fotografies de caire familiar. Cal destacar finalment la important biblioteca i hemeroteca de la família.
- **Documentació no patrimonial:** hi ha documents de l'Ajuntament de Santa Coloma al segle XIX, especialment de l'època de la primera guerra carlina (1833-1840) i informes relatius a les apropiacions de finques durant la Guerra Civil. Inclou una part important del fons de les Col·lectivititzacions Forestals de la CNT a Santa Coloma de Farners durant 1936-1939, i també alguns documents de la Unió Patriòtica i de l'Hospital de Santa Coloma (1822-1843).
- **Instruments de descripció:** inventari analític realitzat per Teresa Estany el 1995; inclou inventari dels pergamins elaborat per Xavier Pérez el juny del mateix any.

Fons Can Puig-Burcet (L'Esparra i Blanes)

- **Dates extremes:** 1301-1973
- **Volum:** 1,6 metres lineals; inclou 77 pergamins
- **Data d'ingrés:** 28 de novembre de 1997
- **Règim d'ingrés:** conveni de dipòsit signat el 29 d'abril de 1998
- **Procedència:** Joaquim Burcet i Vilà
- **Descripció breu del fons:** inclou tres subfons: els de Can Puig de l'Esparra (Riudarenes), Can Boadas també de l'Esparra i Can Burcet de Blanes. Les propietats dels Burcet de Blanes s'estenien per Blanes mateix, Caldes de Malavella i Tordera. Hi conté una petita però interessant biblioteca antiga.
- **Documentació no patrimonial:** inclou alguns documents de l'Ajuntament i el Sometent de Santa Coloma de Farners, així com de la companyia d'autobusos La Hispano-Farnense, també de Santa Coloma de Farners.
- **Instruments de descripció:** índex general d'escriptures, vers 1687; inventari analític realitzat per Xavier Pérez l'abril de 1998.

Fons Can Rovirola-Batlle (Riudellots de la Selva)

- **Dates extremes:** 1237-1891
- **Volum:** 2,7 ml (27 caixes i 4 volums); inclou 602 pergamins
- **Data d'ingrés:** 14 d'abril de 2003
- **Règim d'ingrés:** compra efectuada per la Generalitat de Catalunya
- **Procedència:** Fulgència Panadero Galán, vídua de Ramon de Batlle
- **Descripció breu del fons:** Aquest fons se subdivideix en dues grans seccions o subfons: el fons del patrimoni Rovirola-Ros (Riudellots de la Selva-Cassà) i el fons del patrimoni Batlle-Seguer (Jafre). Al primer subfons trobem documents dels masos Rovirola, Vilar, Calvet i Joals de Riudellots; del molí fariner de Riudellots; dels masos Ros i Pasqual de Llebrers (Cassà de la Selva) i d'altres masos a Campllong i Sant Andreu Salou. També inclou documents de propietats situades a diversos pobles del Gironès i el Baix Empordà. El subfons Batlle és el corresponent al mas Seguer de Jafre i en menor mesura als masos Trobat i Darana de la mateixa localitat empordanesa.
- **Documentació no patrimonial:** documents relatius al benefici eclesiàstic de Nostra Senyora del Roser (Riudellots) i benefici de les Onze Mil Verges de Navata. Causes pies de Mn. Domènec Rovirola i Mn. Andreu Miquel. Inclou també documentació de l'antic consell municipal de Riudellots relativa a la carnisseria i als estanys i recs de dita localitat selvatana (segle XVIII). Cal destacar igualment l'existència de documentació força interessant sobre rieres i recs a la zona de Riudellots, Cassà, Caldes i Llagostera.
- **Instruments de descripció:** registre general de documents en dos volums elaborat el 1866-1868 per JV. Albareda, procurador d'Antoni Batlle. Inventari analític realitzat el juliol-setembre de 2003 per Xavier Pérez.

Fons Can Vinyes (la Cellera de Ter)

- **Dates extremes:** 1262-1798
- **Volum:** 6 metres lineals; inclou 145 pergamins
- **Data d'ingrés:** vers 1985
- **Règim d'ingrés:** conveni de dipòsit signat el 9 de juny de 1998
- **Procedència:** família Codina-Giol (Montserrat Giol Bayona)
- **Descripció breu del fons:** el fons es pot dividir en dues grans seccions: la documentació patrimonial estricta del mas Vinyes, i la documentació personal (correpondència), hemeroteca i biblioteca del Doctor Joaquim Codina Vinyes, metge, micòleg i botànic.
- **Documentació no patrimonial:** hi trobem alguns documents de la *Sociedad Arera y Forestal* (1901/1923) i un llibre d'actes i els estatuts de la Càmbra Agrícola de la Cellera i pobles comarcans (1895-1899).
- **Instrument de descripció:** *Llibre mestre del mas Vinyes* (1791); inventari cronològic realitzat vers 1986 per Isidre Prades i revisat i ampliat el 1997 per Xavier Pérez.

A banda, d'aquests, podríem considerar fons patrimonials els petits fons familiars Alibés-Xifra de Riudarenes (1674/1966), Rosquellas de Santa Coloma i Hostalric (1728-1917) i Torra de Santa Coloma de Farners (1742-1955).

Cal dir que a l'ACSCF es conserva fotocòpia d'alguns fons patrimonials que en el seu dia van ser classificats i inventariats per l'arxiver comarcal. Són aquests: Can Casellas de Santa Coloma (1344-1899), Can Massaguer de Santa Coloma (1260-1924), Can Massaneda de Santa Coloma (1308-1871), Can Petrintxo de Castanyet (1818-1930), Can Planas de Santa Coloma (1420-1895), Can Soler-Puigderrajols de Susqueda (1773-1833) i Can Vallicrosa de Sant Hilari Sacalm (1241-1843).

Altres fons patrimonials de la Selva

A la nostra comarca tenim detectats un bon nombre de fons documentals de cases pairals que estan en mans dels seus propietaris i que, per tant, no es troben dipositats a l'Arxiu Comarcal o als arxius municipals respectius. A la Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines en tenen comptabilitzats un total de 63², però de ben segur que n'existeixen molts més dels quals no en tenim cap notícia. Per la seva banda, als arxius municipals de la Selva hi ha dipositats els següents fons patrimonials:

2. Pere Gifre et alii, op. cit, pp. 115-116.

Arxiu Històric Municipal d'Anglès³

Fons Mas Torra de Plantadís (1567/1885)

Arxiu Històric Municipal d'Arbúcies

Fons Ca l'Adrobau (s.XIX-XX)

Fons Ca n'Aulet (s.XIX-XX)

Fons Can Dorca, Arbúcies (s.XVII-XIX)

Fons Can Pons, Arbúcies (1909-1963)

Fons El Roquer, Arbúcies (1850-1864)

Fons El Solei, Arbúcies (1707-1957)

Fons El Vilar-Can Pons, Arbúcies i Buixalleu (1291-1646)

Fons El Segalars, Sant Andreu de Reminyó (1560-1594)

*També es troben microfilms o fotocòpies dels fons El Marcús (1353-1650), Ca n'Aulet (1309-1849), Can Ferrer (1392-1634) i El Regàs (s.XVII), tots ells d'Arbúcies, i del fons Moixó-Negrell i Castellldosrius dipositats a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

Arxiu Municipal de Blanes

Fons de Homs (1641-1986)

Fons Perdigó-Moliné (1393-1877)

Fons Vilà-Carbó (1861-1953)

Fons Can Parés (Parés, Farré, Baldrich) (1693-1893)

Fons Cal Rei de Raval (1836-1970)

Fons Mas Llorens (Bassó, Llorens, Carrabana) (1507-1947)

Fons de Roger (1556-1659)

Fons Brunet-Vilà-Vidal (1750-1950)

Fons Mas Ferrer del Puig (1328-1917)

Arxiu Municipal de Lloret de Mar

Fons Bernat (1910-1988)

Fons Conill (1760-1863)

Fons Conill-Durall-Surís (1730-1920)

Fons Coll (S.XVI-XVII)

Fons Guinart-Ball-latinas-Xiberta (1630-1950)

Fons Guitart (1826-1903)

Fons Macià (1764-1892)

Fons Rodés (1783-1834)

3. Les informacions relatives als arxius municipals han estat facilitades amablement pels arxivers Emili Rams (Anglès), Gemma Font (Arbúcies), Antoni Reyes (Blanes), Joaquim Daban (Lloret de Mar), Lluís Costa (Sils) i David Moré (Tossa de Mar).

Fons Rodés-Durall (1519-1884)
 Fons Sala i Maig (f) (1525-1852)
 Fons Sardà-Forest (1784-1874)
 Fons Tomàs i Maig (1779-1893)

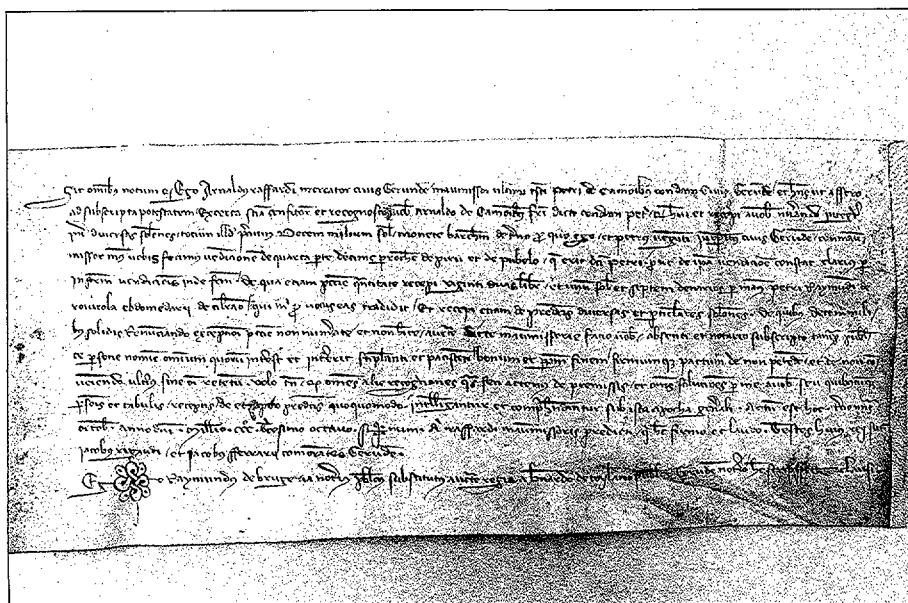
Arxiu Municipal de Sils

Fons Vescomtat de Cardona i Ducat de Medinaceli (1502-1943)

Arxiu Municipal de Tossa de Mar

Fons Aragay (S. XIX-XX)
 Fons Falguera (S. XVIII)
 Fons Martí (S. XVII-XX)
 Fons Mont (S. XVIII-XIX)
 Fons Vidal (S. XVIII)

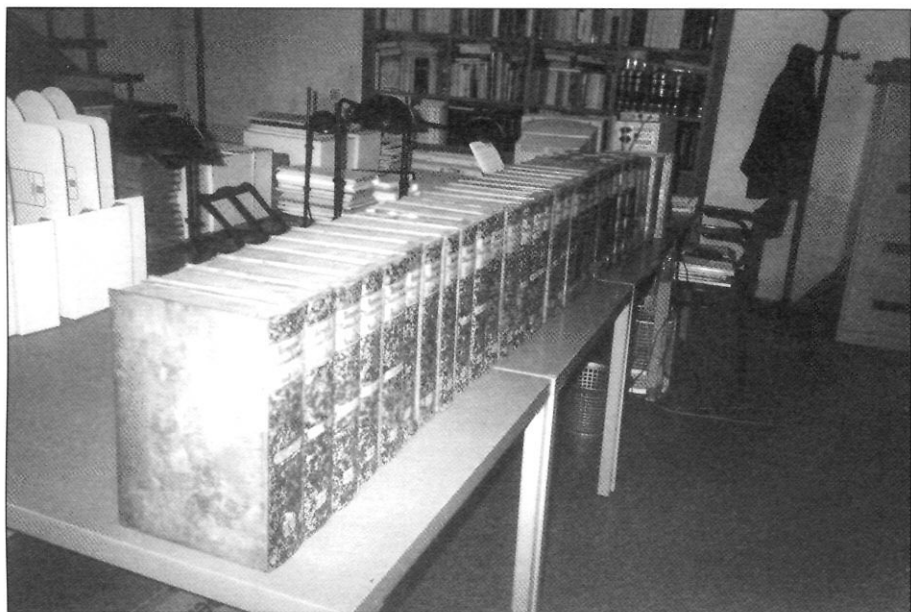
Aquests són, en definitiva, els fons patrimonials que actualment es poden consultar als diversos arxius públics de la comarca de la Selva.

Pergamí de l'any 1338 del fons Can de Prat (Santa Coloma de Farners)

El fons Can Masoller de Riudarenes tal i com va arribar a l'Arxiu Comarcal de Santa Coloma de Farners.

Les 27 caixes metàl·liques del fons Can Rovirola de Riudellots de la Selva.